

El París de Modiano: estratificació, sedimentació i esllavissades de terra

Clara Lévy

INSTITUT D'ÉTUDES EUROPEENNES (UNIVERSITÉ PARIS 8) / LABTOP-CRESPPA

clara.levy05@univ-paris8.fr

Rebut: 04/04/2108

Acceptat: 13/08/2018

RESUM

L'obra literària de Patrick Modiano apareix com a inseparable de la ciutat de París, i més particularment del París de l'Ocupació alemanya; el mateix escriptor, els seus lectors, els seus crítics i fins i tot l'Acadèmia Sueca, que li va concedir el Premi Nobel el 2014, es manifesten unànimement d'acord sobre aquest punt. L'espai i el temps estan íntimament entrellaçats en Patrick Modiano, i, sovint, els seus textos connecten París amb el període històric de l'Ocupació, encara que la ciutat es recorre i es descriu literalment també en altres ocasions. Els mètodes estilístics de l'autor, que consisteixen a interconnectar l'espai i el temps i desdibuixar els límits cronològics, creen una imatge nebulosa i indecisa de la ciutat, en la qual, com en *Dora Bruder*, se superposen diverses capes de temps.

Paraules clau: Patrick Modiano, París, memòria, Ocupació, Dora Bruder.

ABSTRACT. *The Paris of Modiano: layering, sedimentation and landslides*

The literary work of Patrick Modiano appears to be inseparable from the city of Paris, and especially from the Paris of the German occupation: the writer, his readers, his critics, and even the Swedish Academy which awarded him the Nobel Prize in 2014, unanimously agree on this point. Space and time are intimately intertwined by Patrick Modiano, and his texts often connect Paris with the historical period of the Occupation, although the city is traversed and also described in a literal way on other occasions. The author's stylistic methods, consisting of interconnecting space and time and which blurs chronological boundaries create a nebulous, ambiguous, and indecisive image of the city, in which, as in *Dora Bruder*, several layers of time are superimposed.

Keywords: Patrick Modiano, Paris, memory, Occupation, Dora Bruder.

SUMARI*

Introducció

El vincle consubstancial entre París i els textos de Modiano

Els misteris de París durant l'Ocupació

Conclusió

Referències bibliogràfiques

Autor per a correspondència / Corresponding author: Clara Lévy, Institut d'Études Européennes (Université Paris 8), 2 rue de la Liberté, 93526 Saint-Denis (France).

Suggeriment de citació / Suggested citation: Lévy, C. (2018). El París de Modiano: estratificació, sedimentació i esllavissades de terra. *Debats. Revista de cultura, poder i societat*, 132(2), 93-101. DOI: <http://doi.org/10.28939/iam.debats.132-2.9>

* Article traduït per Pau Sanchis.

INTRODUCCIÓ

El 9 d'octubre de 2014, l'escriptor francès Patrick Modiano va ser guardonat amb el Premi Nobel de Literatura per «l'art de la memòria amb què ha evocat els destins humans més incògnits i ha revelat la vida quotidiana durant els anys de l'Ocupació». Patrick Modiano, fins i tot abans de rebre aquesta distinció, ja era un escriptor molt reconegut —tant pel que fa a la difusió i la venda de la seua obra, a França i a l'estranger (els seus llibres ja s'havien traduït a trenta-sis llengües diferents), com des del punt de vista de la recepció per part dels crítics literaris i pels seus homòlegs— i molt premiat.¹ No obstant això, el Premi Nobel representa clarament la consagració definitiva de la carrera d'un escriptor (Ducas, 2013). En concedir-li el guardó, l'Acadèmia Sueca va destacar la repetició d'alguns temes en els textos literaris de Modiano, els quals ja havien estat perfectament identificats molt abans pels lectors i els crítics literaris. Entre aquests temes, cal assenyalar que París s'esmenta com una categoria molt particular. De fet, al registre bibliogràfic del lloc web del Nobel dedicat a Modiano, les principals temàtiques que es destaquen de la seua obra són «la memòria, l'oblit, la identitat i la culpabilitat. La ciutat de París, amb freqüència present en el text, quasi es pot considerar partícip de la creació» (Nobel Prize, 2017). Per tant, París no seria només una temàtica, per central que siga en l'obra de Modiano, sinó que la ciutat exerciria un paper molt més preminent en aquesta obra, ja que se la considera «partícip de la creació».

1 La pàgina dedicada a Modiano en el lloc web de la seua editorial, Gallimard, permet conèixer els premis i les distincions que ha recollit al llarg del temps, des del principi de la seua carrera: el Premi Roger Nimier, el 1968; el Premi Félix-Fénéon, el 1969; el Gran Premi de l'Acadèmia Francesa, el 1972; el Premi dels Llibreters, el 1976; el premi Goncourt, el 1978; el Gran Premi de la Fundació Príncep Pierre de Mònaco, el 1984; el Gran Premi de Literatura Paul-Morand de l'Acadèmia Francesa, el 2000; el Premi Mundial de la Fundació Simone i Cino del Duca, el 2010. Al lloc web de Gallimard no s'esmenten aquests premis: el Premi Relay, en 1990, per *Voyage de nocces*; el Premi Jean-Monnet de Literatura Europea de la regió de Charentes, el 2002, per *La petite joia*; el Premi de la BnF-Premi Marguerite Duras, el 2011, pel conjunt de la seua obra; el Premi Austríac de Literatura Europea, el 2012, pel conjunt de la seua obra (Gallimard, 2014).

Sense dubte, hi ha un consens bastant ampli entre els especialistes en l'obra de Modiano, que consideren que París no es pot reduir únicament a la categoria, menor o secundària, de decorat en les obres de l'escriptor.

Qui diu Modiano, diu París. Pensem en la declaració solemne de l'autor al final d'un prefaci que presenta una selecció personal de textos sobre la capital francesa: “Nous voulions faire peau neuve alors que sur notre peau, justement, était inscrit ce tatouage indélébile: Paris. À toi. Pour toujours” (Modiano, 1987). L'enorme importància d'aquesta ciutat en l'obra de Patrick Modiano no va trigar a reconèixer-se [...]. Pràcticament totes les seues novel·les estan ambientades a París i, en aquells casos en què la història, o algunes parts de la història, transcorren en un altre lloc (*Villa Triste*, *Vestiaire de l'enfance*, *Diumenges d'agost*, *Du plus loin de l'oubli*, *Des inconnues* i altres textos), l'autor compara els llocs descrits amb espais de la capital francesa (Zelinsky, 2012: 359).

D'altra banda, a la breu i molt general presentació que se li dedica al lloc web de la seua editorial, Gallimard, observem que el terme *París* és el més citat, i que apareix dues vegades en unes quantes línies:

Patrick Modiano, nascut el 1945, és un dels escriptors amb més talent de la seua generació. Explorador del passat, aconsegueix ressuscitar amb una extrema precisió l'ambient i els detalls de llocs i èpoques del passat, com el París de l'Ocupació, en la seua primera novel·la, *La place de l'étoile*, publicada el 1968. Amb *Catherine*, ens introdueix en l'univers d'una xiqueta amb un nom estrany, la infància de la qual té lloc a la zona de l'Estació del Nord de París durant la dècada de 1960 (Gallimard, 2014).

El lloc central que París ocupa en l'obra de Modiano² ha estat documentat minuciosament per la crítica literària, tant en premsa (general o literària) com en publicacions universitàries. Tradicionalment, París es considera un

2 En realitat, aquesta centralitat solament té lloc en algunes obres de l'escriptor, però l'associació Modiano-París resulta tan dominant des del principi que ha quedat incorporada al conjunt de l'obra literària d'aquest autor.

personatge recurrent que participa plenament en els textos de Modiano,³ encara que l'Acadèmia Sueca va més enllà i pràcticament arriba a considerar París com a cocreador de l'obra. Per tant, en aquesta ocasió volem interessar-nos pel lloc que París ocupa en els textos de Modiano, insistint en la idea que, com sol ser freqüent en el cas d'aquest escriptor, aquesta ciutat es tracta literàriament de manera difusa, confusa i incerta, en particular gràcies a un procés que consisteix a entreteixir l'espai i el temps i desdibuixar les fronteres cronològiques. Per a mostrar-ho, en primer lloc analitzarem el caràcter del singular vincle forjat per Modiano al llarg de la seua obra entre París i els seus llibres. Després ens detindrem especialment en el París de l'Ocupació: de fet, l'espai i el temps són inseparables en Modiano i París sembla anar unit consubstancialment, en la seua obra, a aquella època històrica de la Segona Guerra Mundial, encara que l'autor també recorre i descriu literàriament la ciutat en altres èpoques.

EL VINCLE CONSUBSTANCIAL ENTRE PARÍS I ELS TEXTOS DE MODIANO

Just després que s'anunciés el Nobel, en un article dedicat a la presentació de Modiano, es va destacar clarament la preponderància de la presència parisenca als seus textos: «El destí de l'autor francès que tot just ha rebut el Premi Nobel de Literatura està lligat a la capital. La seua història personal i la dels seus personatges tracen una cartografia de París»⁴ (Doiez i Chissey, 10 d'octubre de 2014). Aquest concepte de cartografia o cadastre es repeteix una vegada i una altra en relació amb les obres de Modiano, en particular en les anàlisis que li han dedicat els autors universitaris. «Els personatges de les novel·les de

Modiano solen recórrer a peu la ciutat. Aquests passejos a peu permeten que l'autor descriga els barris parisencs o que projecte una imatge viva i realista de la capital amb "els seus carrers i places"» (Litsardaki, 2009). De fet, es pot destacar que, en Modiano, «tot és real i palés i està mesurat. Modiano és un geòmetra [...], freqüenta les avingudes més ombrívols; és l'escriptor de París» (Enzine, 1995: 20). En una entrevista que va concedir al periòdic *Libération*, en l'edició del 9 d'octubre de 2014, Alice Kaplan, directora del departament de francès de la Yale University (on una part de la seua activitat docent se centra justament en Modiano), explica sobre això que «la precisió de les referències parisencs que adornen els seus llibres, tots aquells noms de carrers i aquelles adreces que reflecteixen tan bé l'ambient dels diferents barris i que, sens dubte, per a poder copsar-ho tot cal haver visitat París almenys una vegada»⁵ (Franck-Dumas, 9 d'octubre de 2014), han pogut constituir obstacles per a la recepció dels seus textos a l'estranger, en particular als Estats Units.

La dificultat per a un lector no familiaritzat amb París esdevé encara més gran a causa de l'entrellaçament molt estret, en els textos de Modiano, entre el temps i l'espai. De fet, el París de Modiano remet molt sovint a la superposició de diferents versions de París, sens dubte properes, encara que desfasades entre si, i no només cronològicament; de tres èpoques diferents: òbviament, el París de l'Ocupació, el París dels anys seixanta i, finalment, el París contemporani. En altres paraules, les coordenades espacials del territori parisenc sols tenen sentit amb Modiano quan es creuen íntimament amb les coordenades temporals d'aquests tres períodes. Una de les particularitats de l'escriptura de Modiano resideix en el fet que aquests

3 «El París dels anys quaranta o dels anys seixanta es converteix en un segon personatge dels textos, que l'autor revisita centrant-se en zones que no són barris, llocs parisencs neutres, perifèrics i perduts, on s'ocultarien personatges novel·lescos i perillosos, així com molts secrets que caldrà descobrir» (Kaprièlian, 2014).

4 Cal assenyalar que l'article va acompanyat d'una infografia, és a dir, un mapa interactiu de París marcat en determinats llocs en els quals, si el lector fa clic, s'indiquen les obres corresponents de Modiano.

5 En un registre clarament menys elogiós i bastant més irònic, i fins i tot tallant (la qual cosa se li va retreure després), es pot destacar, poc abans de rebre el Nobel, un article en què Eric Chevillard, crític literari de *Le Monde*, informava sobre l'últim llibre de Modiano, *Perquè no et perdis pel barri*, d'aquesta manera: «A vegades, el lector té la impressió d'estar seguint un itinerari escrupolosament detallat, més que d'estar llegint una novel·la. El recomanem per als turistes que visiten la capital, sense oblidar que un llibre en el vent tardorenc es pot tornar a plegar més fàcilment que un mapa» (Chevillard, 2 d'octubre de 2014).

períodes no es presenten només com a períodes successius, sinó que també estan interrelacionats.⁶ Per tant, en l'espai parisenc reconstituït literàriament per Modiano es distingeixen estrats que remetent a períodes històrics concrets, sedimentats uns sobre uns altres, però també esllavissades de terra, que fan que els contorns d'aquestes períodes diferents esdevinguin més borrosos i que, fins i tot, es confonguen els uns amb els altres:

En moltes ocasions, París sembla estar compartit pels autors entre dos temps i entre diferents èpoques. En el cas de Modiano, aquesta disparitat entre el París actual i el París de l'Ocupació —que pertany al passat— és un fenomen recurrent en el conjunt de la seua obra (Litsardaki, 2009).

Al discurs que va pronunciar el 7 de desembre de 2014 a Estocolm per a acceptar el Premi Nobel de Literatura, el mateix Modiano va abordar la centralitat de París en la seua obra. En particular, la va situar en la línia de les obres literàries vinculades amb ciutats concretes. Així, al discurs cita diversos *parells* d'autors associats, per la memòria col·lectiva i la història literària, a ciutats específiques: Balzac i París, Dickens i Londres, Dostoievski i Sant Petersburg, Nagai Kafu i Tòquio, i Hjalmar Söderberg i Estocolm. D'altra banda, Modiano també ha establert un vincle molt fort, pràcticament consubstancial, entre París, per un costat, i el període de l'Ocupació,⁷ per un altre. En aquest mateix discurs precisa: «Soc, com totes i tots els que vam nàixer el 1945, un xiquet de la guerra, i més concretament,

ja que vaig nàixer a París, un xiquet que deu el seu naixement al París de l'Ocupació».⁸ També pel que fa a això Modiano desenvolupa àmpliament la idea d'un París de l'Ocupació fosc, vetlat, borrós i confús,⁹ i alhora absolutament inseparable tant de la pròpia existència (en el sentit rigorós del terme: el seu naixement) com de la creació literària. «És per això que el París de l'Ocupació ha estat per a mi com una nit original. Sense aquell París, jo no hauria nascut. No ha deixat de perseguir-me i la seua llum vetlada il·lumina a vegades els meus llibres» (Modiano, 2015). I subratlla la importància de París com a material literari: «La gran ciutat, en aquest cas París, la meua ciutat natal, està vinculada a les meues primeres impressions de la infància, unes impressions tan fortes que, des de llavors, mai he deixat d'explorar els "misteris de París"» (Modiano, 2015). El discurs pronunciat es correspon a la perfecció amb els recursos literaris utilitzats per Modiano, que consisteixen a superposar l'espai (París), el temps històric (l'Ocupació) i el temps personal (la infància, amb la socialització que l'acompanya i que queda tan marcada que s'incorpora a una gran part de la producció literària de l'autor).

Sobre això cal fer diversos comentaris. En primer lloc, encara que els pares de Modiano es van conèixer durant l'Ocupació i, per tant, es pot considerar realment que sense l'Ocupació la parella mai s'hauria format i el fill no hauria nascut; en canvi, no és exacte que París fos el lloc de naixement de Patrick Modiano. En realitat va nàixer el 30 de juliol de 1945 a Boulogne-Billancourt. Aquesta desviació, per descomptat, és tan menor com comprensible: Boulogne és una ciutat dels afores, molt propera a París, i la capital, evidentment, té un prestigi i una influència molt diferents. No obstant això, es tracta d'una xicoteta alteració de la realitat destinada a reforçar encara més el vincle que es considera que existeix, en la trajectòria biogràfica de Modiano, entre

6 Això explica que el terme *palimpsest* s'esmenta amb tanta freqüència per a caracteritzar els textos de Modiano. Aquest terme designa inicialment un pergami la primera escriptura del qual, en gratar-lo o netejar-lo, dona lloc a un nou text; però el text inicial, malgrat tot, queda visible totalment o parcial davall de la nova versió.

7 «Centrades en la interioritat, la repetició i el matis, les seues novel·les s'aproximen a una espècie d'autoficció per la seua cerca de la joventut perduda. Bàsicament, se centren en el París de l'Ocupació i es dediquen a descriure la vida de persones normals i corrents que s'enfronten a l'aspecte tràgic de la història i es comporten de manera aleatòria o opaca» (Wikipedia, 2017) Per tant, es constata que el vincle entre Modiano i París s'esmenta, sistemàticament, en una enciclopèdia en línia, per l'Acadèmia Sueca, en articles de premsa, en investigacions acadèmiques i pel mateix escriptor.

8 La importància de l'Ocupació en l'obra de Modiano també la va esmentar el secretari permanent de l'Acadèmia Sueca, Peter Englund, en el moment d'anunciar la concessió del Nobel a Modiano: «Ha revelat la vida quotidiana en els anys de l'Ocupació» (Englund, 2018).

9 Així consta, efectivament, en els seus textos literaris, com es veurà més endavant.

ell i París, perquè aquest vincle (per tant, una mica forçat deliberadament) representaria una clau per a comprendre l'omnipresència d'aquesta ciutat en els seus textos literaris. Després, Modiano vincula intencionadament París només amb el període de l'Ocupació, malgrat que, com ja hem assenyalat, tant el París dels anys seixanta com el París contemporani del període d'escriptura també són molt presents en la seua obra, tot i que amb menys freqüència que el París dels anys quaranta. Finalment, Modiano presenta París insistint en el misteri associat, fent servir expressions com «nit original» i «llum vetlada», i també fent referència al títol de l'obra d'Eugène Sue, *Els misteris de París*,¹⁰ la qual cosa remet a una característica més àmplia de les obres de Modiano, en les quals quasi sempre hi ha un enigma que queda sense resoldre al llarg de les pàgines.¹¹

ELS MISTERIS DE PARÍS DURANT L'OCUPACIÓ

Aquest vincle tan fort entre París, l'Ocupació i el misteri constitueix l'essència de molts dels textos de Modiano. Així, el període de l'Ocupació es converteix en el fons històric de moltes de les seues novel·les.¹² Jesper Svenbro,¹³ un dels divuit membres de l'Acadèmia

Sueca, i que, al desembre de 2014, va ser l'encarregat de presentar Patrick Modiano en el moment de rebre el premi a Estocolm, va començar el seu discurs amb un paràgraf extret de la novel·la *Livret de famille* (1977) de Modiano, citat amb molta freqüència:

Je n'avais que vingt ans, mais ma mémoire précédait ma naissance. J'étais sûr par exemple d'avoir vécu dans le Paris de l'Occupation puisque je me souvenais de certains personnages de cette époque et de détails infimes et troublants, de ceux qu'aucun livre d'histoire ne mentionne. Pourtant j'essayais de lutter contre la pesanteur qui me tirait en arrière, et rêvais de me délivrer d'une mémoire empoisonnée. (Modiano, 1977)

A continuació, Jesper Svenbro va assenyalat que «no resultava gens fàcil, en plens anys seixanta, fer acceptar la realitat de l'Ocupació. Però Modiano, agosaradament i independent, va acceptar el repte a les seues tres primeres novel·les».¹⁴ De fet, en el cas de Modiano, gairebé es pot al·ludir a una trilogia de l'Ocupació al voltant de les obres següents: *La place de l'étoile*, *La ronde de nuit* i *Les boulevards de ceinture* (en castellà, Anagrama va reeditar els tres llibres amb aquest mateix títol, *Trilogía de la Ocupación*). Posteriorment, el París de l'Ocupació torna a constituir en part el context de *Dora Bruder*.¹⁵ Aquests

10 Publicada inicialment en forma de fulletó en 1842-1843, aquesta novel·la dona a conèixer la vida a París, no des del punt de vista de l'alta societat, sinó des del punt de vista del poble i, per tant, descriu la misèria que regna a la ciutat. S'allunya molt, tant pel contingut com per la forma, de les obres de Patrick Modiano.

11 Amb molta freqüència, les obres de Modiano acaben sense que es resolga el misteri inaugural (i, a vegades, per contra, el misteri inicial s'amplia i s'hi afegeixen misteris secundaris). A vegades s'acosten al gènere de la novel·la policíaca, en particular a les novel·les de Georges Simenon, per la seua dimensió investigadora: el narrador sol ser un investigador que, mentre intenta resoldre un misteri inicial, generalment actualitza una sèrie de misteris, tots relacionats amb el primer, el qual no arriba a resoldre mai.

12 L'Ocupació ostenta també el paper central de la pel·lícula *Lacombe Lucien*, el guió de la qual va escriure Modiano amb Louis Malle, i que va ser nominada a l'Oscar a la millor pel·lícula estrangera el 1974. J. Svenbro també va citar la pel·lícula al discurs de presentació de Patrick Modiano davant l'Acadèmia Sueca.

13 Fins fa poc, J. Svenbro era el director d'investigació del CNRS, especialista en mites grecs de l'Antiguitat; ha desenvolupat tota la seua carrera professional a França.

14 Es pot assenyalat que, en realitat, les tres primeres novel·les de Modiano no van aparèixer a mitjan anys seixanta, sinó els anys 1968, 1969 i 1972. Però cal reconèixer que, fins i tot en aquests anys, el mite d'una França resistent de forma col·lectiva continuava sent molt sòlid. «La imatge de la França de 1940-1944 (imatge que es confirmarà o intensificarà en *La ronde de nuit* i en *Les boulevards de ceinture*) és terrible per als lectors francesos de 1968. Tots els personatges de Modiano —especuladors, estafadors, actrius fracassades, periodistes o escriptors en potència— són xiquets perduts que França s'esforça per lliurar a l'invasor alemany. Modiano és el primer, en la França del general de Gaulle, que descriu una França partidària de Pétain i Maurras, antisemita i xenòfoba, en la qual es dona tot el poder a la policia encarregada dels assumptes jueus. Per descomptat, hi ha alguns residents, però es tracta d'agents dobles que es passen al costat dels més forts» (Lecarme, 2015: 49).

15 «Contràriament a la idea general, Modiano es va apartar molt ràpidament (en l'espai de tres llibres) dels anys negres, encara que el llibre que més consens i admiració va generar va ser *Dora Bruder*, el 1997. [D'altra banda] va retirar de la seua col·lecció "Quarto" tota la trilogia de l'Ocupació» (Lecarme, 2015: 50 i 56).

quatre textos de Modiano estan menys impregnats d'una memòria i una recerca del temps perdut amb les quals, no obstant això se'l relaciona amb freqüència (d'ací provenen les comparacions recurrents amb Marcel Proust o Georges Perec,¹⁶ malgrat les incommensurables diferències estilístiques entre ells), que d'un oblit o una amnèsia (relacionats amb les temàtiques ja citades del vertigen, la indecisió o la inestabilitat) que dibuixen una identitat buida i que expliquen la impressió de misteri, desassossec o confusió que caracteritza els textos de Modiano, encara que, molt ràpidament, l'Ocupació deixés de constituir el context històric exclusiu de la seua obra. De fet, continuarà apareixent, malgrat tot, encara i sempre, com una «matriu original [...]». No perquè es repetisca de forma idèntica o tendisca a ser enciclopèdic, sinó perquè es tracta de qualitats i atributs que es transfereixen sense parar al present i, a vegades, fins i tot s'hi empelten. No obstant això, Modiano, escriptor molt reticent als excessos metafòrics, en té prou amb l'Ocupació per convocar tots els desajustos de l'analogia: la més mínima detenció esdevé una batuda, les petites colles recorden els col·laboracionistes o els resistents, i seguir a algú s'assembla a perseguir-lo. Una entrevista de treball pot recordar un interrogatori, emplenar un formulari es converteix en l'elaboració d'una fitxa informativa, un rastre que queda en el passat pot constituir una prova condemnatòria en un procés tan indefinit com el de Kafka. Els apartaments s'ocupen com per la força, habitats per personatges en trànsit, a punt per a fugir i deixar les seues coses dins de les maletes» (Decout, 2015: 7).

¹⁶ En realitat, el que l'acosta als dos escriptors és tant el tema de la desaparició, tan estimada per Georges Perec, com el de la memòria. Durant el seu discurs d'acceptació del Premi Nobel, Modiano recalca el següent: «Han tingut la indulgència d'al·ludir, pel que fa als meus llibres, a "l'art de la memòria amb què ha evocat els destins humans més incopscables", però aquest compliment sobrepassa la meua persona. Aquesta memòria particular que intenta recopilar fragments del passat i els pocs rastres que han deixat en la terra persones anònimes i desconegudes també està vinculada a la meua data de naixement: 1945. Sens dubte, el fet d'haver nascut el 1945, després de la destrucció de ciutats i de la desaparició de poblacions senceres, m'ha fet més sensible, com la resta de la gent de la meua edat, als temes de la memòria i de l'oblit». Aquest comentari s'aplica així mateix i en particular a Perec, encara que aquest va nàixer una dècada abans que Modiano, el 1936.

A l'obra epònima dedicada a Dora Bruder, una jove jueva desapareguda el 1941, les fronteres habituals espai-temps queden, una vegada més, esfumades i borroses (Modiano, 1997). El text es dedica per complet a intentar reconstruir la trajectòria d'aquesta jove jueva, a intentar comprendre per què va fugir dues vegades durant l'Ocupació abans de ser detinguda per la policia francesa i, posteriorment, deportada.

A partir de 1988, fascinat pel cas de Dora Bruder, una adolescent deportada de França el 1942 a Auschwitz, [Modiano] procedeix a dur a terme una investigació que donarà lloc a un híbrid genèric, *Dora Bruder*. Aquest esbós biogràfic, fonamentat en l'arxiu i els testimonis i atent als resultats de la investigació (Modiano *va treballar amb Serge Klarsfeld*), és també una autobiografia parcial i una deriva novel·lesca. Encara que la comunicació de documents sense comentaris diposita en mans del lector la càrrega emotiva, no per això deixa de ser un gest malenconiós, en gran mesura perquè està condemnada a romandre amb llacunes. La investigació es veu obstaculitzada per les desaparicions que el text no deixa de presentar: oblit, destrucció o inaccessibilitat d'arxius, demolició d'immobles i mort dels testimonis i contemporanis. Hi ha altres rastres que queden en el palimpsest de la història per tal de comunicar la permanència de la seua violència. En un antic mapa de París apareix un cementeri que es trobava enfront de l'internat on s'havia amagat Dora: Modiano recorda que mil víctimes guillotines durant el Terror hi van ser soterrades, en una fossa comuna (Dambre, 2010: 99-100).

A partir de l'obra *Dora Bruder*, es pot actualitzar la manera particular amb què s'embullen i fusionen les diferents èpoques en el París recreat literàriament per Modiano. De fet, hi ha una impressió de superposició d'un París de diferents èpoques que es desprèn de diversos passatges, especialment de l'última pàgina de *Dora Bruder*:

Depuis, le Paris où j'ai tenté de retrouver sa trace [de Dora] est demeuré aussi désert et silencieux que ce jour-là [el día siguiente de la marcha de Dora y su padre a Auschwitz, aunque había toque de

queda como represalia a un atentado]. Je marche à travers les rues vides. Pour moi elles le restent, même le soir, à l'heure des embouteillages, quand les gens se pressent vers les bouches de métro. Je ne peux pas m'empêcher de penser à elle et de sentir un écho de sa présence dans certains quartiers. L'autre soir, c'était près de la gare du Nord (Modiano, 1997: 144).

Hi ha diversos centenars de noms de llocs parisencs (carrers, places, jardins, estacions, etcètera) que apareixen en aquesta cerca d'una jove desapareguda tràgicament, el rastre dispers de la qual, quasi imperceptible i impalpable i, no obstant això, sempre sensible, cerca Patrick Modiano per alguns llocs de París. És just aquest aspecte el que explica que, quan Joanna Kilmartin la va traduir als Estats Units el 1999, *Dora Bruder* s'enriquís amb un paratext destinat a convertir-la en una obra més accessible als lectors estrangers, que modifica

la categoria del llibre i el transforma en una biografia, un document [...]. Altres elements del paratext contribueixen a això en aquesta edició, com ara els plànols dels districtes XII i XVIII, el primer reproduït en filigrana en la portada i la contraportada. El tema d'aquest llibre no és solament una persona que va existir en realitat, sinó que aquesta vida està relacionada amb un espai urbà molt concret. Mitjançant aquest subtil treball de filigrana, la maqueta suggereix la interrelació estreta de Dora i el seu «hàbitat» parisenc (Schulte, 2012: 527).

CONCLUSIÓ

Tota l'obra de Modiano, paradoxalment, encara que no se situe explícitament a París i en l'Ocupació, habita i està habitada per aquesta època i per aquest espai.

Així, en trenta novel·les i relats, des de *La place de l'étoile* (1968) fins a l'últim, *Perquè no et perdís pel barri* (publicat el 2 d'octubre [de 2014]), l'escriptor no para de recórrer un París real o desaparegut, devastat pels homes i el temps, turmentat pels fantasmes de la memòria, i d'arrossegat-nos a les zones més neutres, grises i perifèriques, com en una

espècie de geografia mental, una metàfora de les regions fosques de l'inconscient on s'amaga el que s'ha reprimit (Kaprièlian, 26 d'octubre de 2014).

D'una manera extremadament original per a una obra literària, l'obra de Modiano ha contribuït a donar forma, en part, a l'espai urbà parisenc: no és solament París el que construeix els textos produïts per Modiano, sinó que són els textos (i, en particular, *Dora Bruder*) els que contribueixen a produir l'espai parisenc. Aquest entrecruament entre diferents èpoques a les obres de Modiano, però també entre la realitat geogràfica i l'escriptura, va aconseguir un moment culminant —en aquesta ocasió, no en la literatura, sinó en la realitat territorial de la capital— quan l'alcalde de París, Anne Hidalgo, el 9 de gener de 2015, durant un homenatge públic a Patrick Modiano en el Théâtre de la Ville, va anunciar que Dora Bruder tindria aviat un passeig al seu nom a París. En efecte, l'1 de juny següent, l'Ajuntament de París va inaugurar aquest passeig, en presència de Patrick Modiano, entre el carrer Leibniz i el carrer Belliard, on la família Bruder havia establert el seu domicili moltes dècades abans.

Sis mesos després del seu text tan expressiu d'acceptació del Premi Nobel a Estocolm, l'escriptor va tornar a emocionar, el dilluns 1 de juny, en la inauguració del passeig Dora Bruder, en el districte XVIII de París. Davant un xicotet grup de parisencs privilegiats, membres de la família de Dora Bruder, representants del món jueu i escolars, Modiano va trobar les paraules senzilles i justes per a fer reviure l'espai d'un moment d'aquesta jove jueva deportada a Auschwitz el setembre de 1942. Aquella fugitiva de setze anys, que ell va treure de l'oblit i de l'anonimat al seu llibre més commovedor, titulat sobriament *Dora Bruder* (Gallimard, 1997), era una xica del barri, va recordar Modiano. «Els seus pares es van casar a l'ajuntament del districte XVIII; va ser en aquesta escola, la façana de la qual podem veure; va assistir a una altra escola, una mica més amunt del pujol; va viure

amb els pares al carrer Lamarck, al boulevard Ornano», va recalcar el novel·lista. «Els seus avis van viure a uns metres d'on ens trobem». [...] Avui, «Dora Bruder es converteix en un símbol», va declarar Modiano. «A partir d'ara, representa en la memòria de la ciutat els milers de xiquets i adolescents que van marxar de França per ser assassinats a Auschwitz, aquelles i aquells les fotografies dels quals va recollir infatigablement Serge Klarsfeld, al seu llibre *Mémorial [Le mémorial des enfants juifs déportés de France]*, FFDJF, 1994], perquè puguem conèixer-ne els rostres» (Cosnard, 1 de juny de 2015).

Si ja és molt poc freqüent que es done el nom d'un escriptor a un carrer, una avinguda, una plaça o un passeig, mai havia succeït amb un dels seus

personatges, encara que es tracte d'algú que haja existit realment. Amb l'obra de Patrick Modiano, ja s'havia tret Dora Bruder de l'anonimat i de l'oblit als quals l'havien precipitada els abusos nazis. Amb aquest passeig al seu nom, s'ha superat una etapa més. D'altra banda, i de la mateixa manera en què, per citar els termes de l'Acadèmia del Nobel, París quasi participa en la creació de l'obra de Modiano, aquesta quasi participa, en l'actualitat, en la creació de l'espai parisenc, ja que el passeig ha rebut el seu nom en referència explícita a aquest text. L'espai parisenc està estampat en les obres de Modiano i, a partir d'ara, una obra de Modiano es troba estampada en l'espai parisenc. També en aquest cas es produeix una esllavissada entre el terreny literari i el terreny urbà, que es nodreixen l'un a l'altre fins a interpenetrar-se.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Chevillard, E. (2 d'octubre de 2014). Patrick Modiano, créateur d'ambiance. *Le Monde littéraire*. Recuperat el 26 de setembre de 2017 de http://www.lemonde.fr/livres/article/2014/10/02/createur-d-ambiance_4499467_3260.html
- Cosnard, D. (1 de juny de 2015). Patrick Modiano: «Dora Bruder devient un symbole». *Le Monde*. Recuperat el 26 de setembre de 2017 de http://www.lemonde.fr/culture/article/2015/06/01/patrick-modiano-dora-bruder-devient-un-symbole_4644883_3246.html
- Dambre, M. (2010). Mémoires de fils et mélancolie bipolaire. *L'esprit créateur*, 50(4), 97-109.
- Decout, M. (2015). Les intermittences du monde selon Patrick Modiano. *Europe*, 1038, 3-8.
- Doiezie, M., i Chissey, J. (10 d'octubre de 2014). Patrick Modiano: le Paris retrouvé du Nobel. *Le Figaro*. Recuperat el 26 de setembre de 2017 <http://www.lefigaro.fr/livres/2014/10/10/03005-20141010ARTFIG00319-patrick-modiano-le-paris-retrouve-du-nobel.php>
- Ducas, S. (2013). *La littérature: à quel(s) prix*. París: La Découverte.
- Englund, P. (2014). L'annonce officielle du Prix Nobel pour Patrick Modiano. Recuperat el 14 de juny de 2018 de <https://www.youtube.com/watch?v=lg1ix8qauGY>
- Enzine, J.-L. (1995). Patrick Modiano, l'homme du cadastre. *Le Magazine Littéraire*, 332, 63-64.
- Franck-Dumas, E. (9 d'octubre de 2014). Alice Kaplan: on comprend l'oubli grâce à Modiano. *Libération*. Recuperat el 24 d'octubre de 2014 de http://next.liberation.fr/livres/2014/10/09/on-comprend-l-oubli-grace-a-modiano_1118522
- Gallimard. (2014). Patrick Modiano. Recuperat el 24 d'octubre de 2014 de <http://www.gallimard.fr/Contributeurs/Patrick-Modiano>
- Kapriélian, N. (10 de setembre de 2014). Modiano, beau Nobel. *Les Inrocks*. Recuperat el 26 de setembre de 2017 de <http://www.lesinrocks.com/2014/10/09/actualite/patrick-modiano-beau-nobel-11528937/>
- Kapriélian, N. (26 d'octubre de 2014). Patrick Modiano, écrire pour réparer le passé. *Les Inrocks*. Recuperat el 26 de setembre de 2017 de <http://www.lesinrocks.com/2014/10/26/livres/lart-reparation-11529778/>
- Lecarme, J. (2015) Patrick Modiano. *Medium*, 42(1), 47-58.

- Litsardaki, M. (2009). *Les représentations de la ville dans l'œuvre de Modiano: mythe et intertexte*. Tsalónica: Universitat Aristòtil de Tessalònica – Psifiothiki. Recuperat el 26 de setembre de 2017 de <http://invenio.lib.auth.gr/record/113534/files/2009%20LITSARDAKI.pdf?version=1>
- Nobel Prize. (2017). Patrick Modiano. Facts. Recuperat el 26 de setembre de 2017 de <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2014/modiano/facts/>
- Modiano, P. (1977). *Livret de famille*. París: Gallimard
- Modiano, P. (1997). *Dora Bruder*. París: Gallimard.
- Modiano, P. (2015). *Discours à l'Académie suédoise*. París: Gallimard.
- Schulte, A. (2012). Photographie et image en prose dans *Dora Bruder* de Patrick Modiano. *Neophilologus*, 96(4), 523-540.
- Wikipedia (2017). Patrick Modiano. Recuperat el 26 de setembre de 2017 de https://fr.wikipedia.org/wiki/Patrick_Modiano
- Zelinsky, Z. (2012). Présence urbaine et images maritimes chez Patrick Modiano. *French Cultural Studies*, 23(4), 358-365.

NOTA BIOGRÀFICA

Professora de sociologia a l'Institut d'Estudis Europeus (Université Paris 8) i investigadora de Cresppa-LabToP, Clara Lévy treballa principalment en sociologia de l'art i la cultura, i més concretament en la sociologia de la literatura i la lectura. Va publicar *Écritures de l'identité. Les écrivains juifs après la Shoah*, PUF, 1998. Més tard va dur a terme una investigació sobre els llibres de capçalera, publicada amb el títol *Le Roman d'une vie. Les livres de chevet et leurs lecteurs*, Hermann, 2015. Actualment treballa en la investigació sobre l'escriptor P. Modiano i la fàbrica d'un Nobel.

